

Przeszłość społeczna
Próba konceptualizacji

PUBLIKACJA PRZYGOTOWANA
PRZEZ KOMISJĘ ANTROPOLOGII PRADZIEJÓW I ŚREDNIOWIECZA
DZIAŁAJĄCĄ PRZY KOMITECIE NAUK PRA- I PROTOHISTORYCZNYCH PAN

KOMITET REDAKCYJNY:
ARKADIUSZ MARCINIAK — PRZEWODNICZĄCY
JAN MICHAŁ BURDUKIEWICZ
DOROTA CYNGOT
HANNA KOWALEWSKA-MARSZAŁEK
FRANCISZEK M. STĘPNIOWSKI
STANISŁAW TABACZYŃSKI
ANNA ŻALEWSKA

Przeszłość społeczna

Próba konceptualizacji

Redakcja: Stanisław Tabaczyński, Arkadiusz Marciniak,
Dorota Cyngot, Anna Zalewska

Wydawnicwo Poznańskie • Poznań 2012

© Copyright by Autorzy, 2012
© Copyright by Wydawnictwo Poznańskie Sp. z o.o., Poznań 2012

Redakcja: Roman Bąk

Projekt okładki: Teresa Murak, Dariusz Wyczółkowski
Rzeźba: Teresa Murak, Chrystus Pantokrator 2010, Centrum Rzeźby Orońsko;
materiał: żeliwo, piasek; wym. średnica 2 m
Fotografia: Dariusz Zgutka

Komputerowe opracowanie okładki: Jacek Dudek

Praca współfinansowana ze środków PAN – Komisji Archeologicznej przy Oddziale Poznańskim PAN oraz Instytutu Archeologii i Etnologii PAN.

Niniejszy projekt został zrealizowany przy wsparciu finansowym Komisji Europejskiej (Program Kultura 2007-2013). Publikacja odzwierciedla jedynie stanowisko jej autorów i Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za umieszczoną w niej zawartość merytoryczną.

The project has been funded with support from the European Commission („Culture” 2007-2013). This publication reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

DG Edukacja i Kultura

Program „Kultura”

archaeology in contemporary europe

professional
practices &
public outreach

ISBN 978-83-7177-791-2

Wydawnictwo Poznańskie Sp. z o.o.
ul. Fredry 8, 61-701 Poznań,
Sekretariat: tel. +48 61 853-99-10, faks +48 61 853-80-75
Dział handlowy: tel. +48 61 852-38-44
<http://www.wydawnictwopoznanskie.com>
e-mail: sekretariat@wydawnictwopoznanskie.com

FRANCISZEK M. STĘPNIOWSKI

Archeologia śródziemnomorska

W polskiej tradycji podziałów tematycznych i organizacji nauki określenie „archeologia śródziemnomorska” (ang. *Mediterranean archaeology*, niem. *Archäologie des Mittelmeerraumes*, fr. *archéologie méditerranéenne*) odnosi się do szerokiego zakresu zagadnień i obejmuje badania krajów basenu Morza Śródziemnego wraz z Bliskim Wschodem: archeologię klasyczną (archeologię Grecji i Rzymu wraz z archeologią prowincji rzymskich), archeologię Egiptu i Nubii, archeologię egejską oraz archeologię starożytnego Bliskiego Wschodu (patrz wskazane hasła). Utworzone i upowszechnione po II wojnie światowej, przy organizacji badań i nauczania archeologii, zastąpiło (i poszerzyło zakres) terminu „archeologia klasyczna”. W latach 50. powstały, utworzone i następnie kierowane przez prof. Kazimierza Michałowskiego: Katedra Archeologii Śródziemnomorskiej Wydziału Historycznego UW (istniała do powstania w 1976 roku połączonego Instytutu Archeologii), Zakład Archeologii Śródziemnomorskiej PAN – od września 2010 roku połączony z Zakładem Krajów Pozaeuropejskich PAN w Instytut Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych, Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej UW (z placówką w Kairze; od 1990 nosi nazwę Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej). Do 1993 roku archeologia śródziemnomorska jako odrębny kierunek studiów była wykładana w UW i UJ, zaś od roku 1993/94, po ujednoczeniu systemu studiów archeologicznych, jej poszczególne działy traktowane są jako odrębne specjalizacje, w różnych zestawieniach programowych i organizacyjnych. Nazwa archeologia śródziemnomorska występuje też nadal w nazwach jednostek badawczych lub dydaktycznych (poza wymienionymi, np. Pracownia Archeologii Cywilizacji Śródziemnomorskich – Instytut Prahistorii UAM, Pracownia Archeologii Śródziemnomorskiej Instytutu Archeologii UŁ). Powszechnie stosowano też i stosuje się określenie „polska szkoła archeologii śródziemnomorskiej”, obejmujące – szczególnie za życia prof. Kazimierza Michałowskiego – zarówno zorganizowane przez niego instytucje, kadre – uczniów i współpracowników, jak i – ogólnie – stoso-

wane w badaniach metody (np. podejmowanie prac na szczególnie obiecujących stanowiskach, interdyscyplinarny skład misji badawczych). Pomimo że aktualnie cechy te nie wydają się stanowić o wyraźnej odrębności czy odmienności podejmowanych przez Polaków działań poznawczych, to niewątpliwie określenie archeologia śródziemnomorska pozostaje nośne społecznie, podobnie jak jego wartość popularyzatorska. Terminy analogiczne (np. ang. *mediterranean archaeology*) poza Polską występują niekiedy np. w tytułach czasopism lub jako określenia specjalizacji czy programów badawczych, zazwyczaj w odmiennym znaczeniu, tj. archeologii zajmującej się wybrzeżami i wyspami Morza Śródziemnego. Np. w Sztokholmie istnieje „Muzeum Morza Śródziemnego/Śródziemnomorskie” (Medelhavsmuseet), gromadzące zbiory w zakresie odpowiadającym archeologii śródziemnomorskiej (Grecja i Rzym, Egipt, Bliski Wschód).

Pomimo odejścia od nauczania archeologii śródziemnomorskiej jako formalnie odrębnego kierunku i postępującej integracji środowiska archeologicznego w Polsce, w zakresie metod badawczych i interpretacji, nazwa ta pozostaje żywym określeniem, wskazującym zakres terytorialny i częściowo chronologiczno-kulturowy badań. W określenie to wpisuje się rozwinięte cywilizacje, z mniej lub bardziej obfitym zasobem źródeł pisanych, także w odniesieniu do instytucji i grupy specjalizacji. Niekiedy jeszcze, i coraz bardziej nietrafnie, archeologia śródziemnomorska przeciwstawiana bywa archeologii prahistorycznej, jako skupiona na pozyskiwaniu i badaniu dzieł sztuki lub odsłanianiu monumentalnych budowli (przy tym mniej zaawansowanymi metodami eksploracji), co wydaje się odległym i słabnącym echem utartych niegdyś opinii.

BIBLIOGRAFIA

Gawlikowski M.

1993 *Kazimierz Michałowski i archeologia śródziemnomorska*, w: S.K. Kozłowski, J. Kolendo (red.), s. 299-302.

Kozłowski S.K., Kolendo J. (red.)

1993 *Dzieje archeologii w Uniwersytecie Warszawskim*, Warszawa.

Sztetyło Z.

1993 *Archeologia śródziemnomorska na Uniwersytecie Warszawskim*, w: S.K. Kozłowski, J. Kolendo (red.), s. 289-299.

Śliwa J. (red.)

1998 *Archeologia śródziemnomorska w Uniwersytecie Jagiellońskim 1897-1997. Materiały Sympozjum Naukowego. Kraków, 21-23 października 1997*, Kraków.